

Steklena gora.

(Mythologična črtica; spisal Dav. Trstenjak.)

Pripovedek o steklenej gori je več med slovenskim narodom, posebno med panonskimi Slovenci. Eno teh nam je zapisal g. Matija Valjavec, in jo razglasil v svojej knjigi: „Narodne pripovedke,“ stran 104—109. Na kratko se glasi tako-le: „Soldat, ki je doslužil cara, išel je domó. Kad jedenkrat ide po noči, grmelo je in bliskalo, tak da ni bilo moči skoro nikam iti. Zlato pero, ki padne pred njim iz višine, mu služi za svetilo. Pred njega stopi mlada devojka in mu reče, naj jej da to pero. Soldat jej da pero pod pogodbo, da bo njegova žena. Devojka privoli, gre ž njim na njegov dom, ali kedar njen mož enkrat na livadi zaspi, vzame žena zlato pero, in odide v stekleno goro. Kad se mož zbudi, ne najde več zlatega peresa ni žene, spomni se, da je rekla njemu, da je iz steklene gore doma; on je gre tedaj iskat, pride do nekakve šume, najde starca ogenj kurečega. Teга vpraša, če bi vedel za stekleno goro, in ker on ne ve za njo, pokliče svoje sluge: miševe, in ker ti za stekleno goro ne vedo, druge svoje sluge: volkove, in ker tudi tim ni znana, pokliče sluge druge —: ptiče, med temi edini orel vé za stekleno goro, ker na nji ima gnjezdo svoje. Starac zapové orlu, naj soldata nese lepo rahlo na stekleno goro, kar orel stori in ga na stekleni gori na tla postavi. Soldat zagleda zlato hišo, v njo naravnost stopi in najde svojo — ženo, ktera mu se je radovala, vendar bila v strahu, kaj bode mati rekla, ko domú pride. Na steni se sablja strese, žena soldatova spozna, da se mati dome približa, skrrije tedaj svojega moža, ali mati ga ovoha. Mati tašča reče zetu svojemu, da zna na zlati gori ostati, ako to včini, kar mu bode naročila. Najprvje mu naloži, da mora s stekleno sekiro veliko šumo skrčiti, drugič, da mora morje v jedno jamico spraviti, tretjič med ženami, ktere bodo kot husarji oblečene, svojo ženo spoznati. Pri vsem tem mu pomaga njegova žena. Ko je mati baba videla, da je soldat vse to zveršil, se je razljutila, in hotela zeta svojega pokončati. Ali s pomočjó česala, kefe (krtače) in brusa uideta srečno jezni materi. Kad soldat česalo vrže, postanejo veliki bregi in grabe, da se je baba komaj prek privlekla; kdar kefo vrže, postane velika šuma, tak da je baba spet vlekla se in po goščavi drapala in nju ni mogla dojtí, in kedar ipak baba nju nameni vloviti, vrže on brus in onda postane velika voda in notri ostri kameni, tak da je baba s konjem trčala, in konj si noge do kolen odrezal. Onda konj ne mogoči dalje iti opadne, in baba sama za njim trči, tak da si je i ona noge do kolen odrezala in v vodi ostala. Mož in žena sta srečno na svoj dom prišla, in se ze svojimi sosedi dobro gostila.“ —

V tej smešnej pripovedki je dosti mytičnih življev. Stekleno goro poznajo tudi sorodni Litevci, pri kterih se veli: Anafielas;

tu so prebivale duše umrlih. Tudi Poljaci poznajo stekleno (szklanna gôra) goro, na kateri stoji zlat grad, pred gradom jablan z zlatimi jabelki, v gradu pa vlada zakleta princeza (verwünschte Fürstentochter po nemških povestih). Nemške mytične legende govoré o Glasbergu, na katerem stanuje božica Holda = die holde Frau, in sicer v zlatem gradu, pred katerim je rajski vrt in studenec (štepah) z bistrosvitlo vodo. Tu imajo tudi Zlate utve „Schwannjungfrauen“ svoja prebivališča (primeri: Simrock, Pröhle, Woycicki Klechdy II. 134 itd). Vsi mythologi so ene misli, da se ima pod stekleno goro umeti — sveto nebo — svitla nebesa, ktera so si stari narodi umišljevali daleč zadi za nebeškimi oblaki. Tu so prebivale „Norne, Valkyre“ enake slovenskim Rojenicam in Sojenicam. Umišljevali so si je kot bele žene s perotni zlatih utev ali labodic; zatô govori tudi slovenska povest o zlatem peresu, s pomočjo kterega je mlada devojka zletela na stekleno goro. Mlada devojka je torej to, kar Schwannjungfrau, Wolkenfrau v nemškem mythu. Pot na stekleno goro pelje skozi viharne oblake v nebeško šumo, v tej kraljuje stavec ogenj kureči; ta stavec ni drugega kakor bog groma in bliska Perun, kateri se veli v vseh indoevropskih mythih: ded pri Slovanih, Atli, oče, pri Nemcih, sthavira — stavec, pri Indih. Njegovi sluge so: miševi, ktere smo kot symbole bliskov spoznali, volkovi, — symbole viharjev in ptiči — symbole vetrov, posebno pa orel, kraljev ptič Zenov in Perunov. Ta, ki najbolj visoko leta in se v solnčevu okrajino spušča, vé za zlato goro, po škandinavskih povestih pa svitlobeli labod.

Mlada devojka s steklene gore ima mater, ktera ne trpi omotitve svoje hčere. Kakovo mytično bitje je ta baba?

Po nemških pripovedkah prebiva na steklenej gori tudi Mâre = slovenski Mori — hudobno bitje, ki na konji jase, *) kakor baba v naši povesti, in se pelje črez nebeške vode. Ta nazor je celô naraven. Ako je steklena gora prebivališče duš umrlih in sojenic, mora biti mimo dobrega najvišega nebeškega bitja, ktero plačuje dobra dela umrlih, hudo bitje, ktero kaznuje hudobna dela umrlih. Zatô litevske povesti pripovedajo, da leži na steklenej gori pred zlatim gradom z maj, kateri duše hudobnih umrlih v brezdno paha. V slovanskem bajeslovji je torej Baba (spomni se na Babo Maro = **) Moro v narodnih pesmah) kaznovavka hudobnih, ktera podi grešnike z zelene trate nad oblaki — od zlate jablane, od zlatega grada — proč od nebes. V Mori pa smo našli morečo viharno meglo, in na to strežejo tudi druge okolščine v slovenskej povesti naime: česalo, kefa in brus, kateri so gotovo symbole delavnosti viharne megle, česalo razdirajoče plohe (Gewitterregen), kateri se vliva z

*) Konji so v mythih symbole oblakov.

***) Da je Mora boginja viharne megle, to potrjuje vraža, da Mora ljudi sesá. Schwartz ima prav, ko reče: „Diese Vorstellung, die am Beklemmung im Schlaf sich erhalten hat, erscheint entlehnt aus der den Athem benehmenden Gewitterschwüle.“

bregov v grabne, kefa gostih gromskih oblakov nalik gostej šumi, in brus gromske krogle, gromskega kamena, „den man im Wetterstral herniederfahrend glaubte“ kakor je Grimm že omenil. —

Tudi pri Rimljanih je bil gromski kamen ali brus ali kremen (silex), na kterega so prisekali „lapidem silicem tenebant juraturi per Jovem haec verba dicentes: si sciens fallo, tum me Dispiter salva urba arceque bonis ejiciat, uti ego hunc lapidem!“

Že v razlagi „o Trdoglavu“ sem omenil, da je bog groma, bliska, viharja tudi pri Slovencih bedel nad prisegami; naj pristavim še tu, zakaj je bog groma in viharja dobil ime Trdoglav. Jaz mislim iz onega vzroka, iz kterega Gorgo v grškem bajeslovju „da das Geprassel des schlagenden Wetters in der Nähe dem Rasseln eines Haufens herabstürzender Steine gleicht“ kakor učeni Schwartz prav naravno tolmači. Trdost je posebna lastnost kamena, z vso pravico se torej Bog groma, bliska, viharja, kteri gromske kroge na zemljo meče, veli Trdoglav. Tvrđ pa v staroslovenščini pomenja tudi: firmamentum, in tako bi se tudi slovensko poznamovanje utegnilo strinjati z latvijskim (lettisch), kjer se bog groma in viharja veli: aukopernes, Sturmstirne, pri Nemcih: Grummelkop = die aufziehende Gewitterw. (gl. Nordd. Sg. Gb. 429).

Če pa je Trdoglav božanstvo rimske, lednate natore, v kterej je vse zmrznjeno in trdo, mu je to ime še posebno pristovalo.

Na strani 152—154 je g. Valjavec priobčil pripovedko „človek oslobodil zakletu (verwünschte) devojkū.“ Po tej pripovedki je baba hitila (vrgla) zlate ključe v vodo, da bi je ven vzel. Kdar si je premišljeval, kako bi to storil, došle so patke (race) in so ključe ven vzele. S temi je odprl stekleno goro. Enako povest imajo tudi Nemci (Pröhle, Volksmärchen str. 30. št. 7.); tudi v teh utve iz ribnika, jezera ali štepiha ključe prineso, kamor jih je bela žena vrgla. Bela žena (Wolkenfrau) je osebljena megla, in ključ symbol bliska, zato ga nosi rimski Janus in grška Athene (Aesch. Eumen. v. 791 se 22.), in tako imamo spet dokaz, da so poganski Slovani za natorne prikazni rabili enake simbole. Slovenska povest imenuje oblačno ženo naravnost babo, torej starko —; enako tudi grški pesniki Moire = nemški Mårten imenujejo *γεραιαι* — veteres (Jacobi Mylh. Wörterb. pag. 633).*)

Drugih primer razpeljevati mi ne dopušča ozki prostor tega časopisa; vendar mislim, da sem s tem sestavkom ljubiteljem slovenske mythologije novo polje odprl. Naj bi se našlo dosti delavcev, kteri ozir gradiva in znanstvenih pomočkov v ugodniših okoliščinah živé, nego je meni nemila osoda odločila.

(*) Naj pristavim še tukaj, da ima Marjetica, katero ima Trdoglav v pustem gradu zaprto (glej lanski Glasnik str. 185): „zlate niške.“ Niške, ničalnice pomenjajo die Trittschemmel am Weberstuhle. Nebeške tkalice (Weberinnen) so v grškem mythu: Athene, Eileithya, Klotho, v nemškem: Holle, Frick in Härke — vse te pa so bele žene — oblačne božice, božice nebeške svitlobe — torej tudi Marjetica v slovenske narodnej pesmi. Pis.